

Розділ 1. Освіта: стратегія, політика, право

Палкін В.А.,

доцент кафедри філологічних, суспільно-гуманітарних та мистецьких дисциплін Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти", кандидат історичних наук, доцент

КРИЗА УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ – КРОКИ ДО ЗНИКНЕННЯ СІМ'Ї ЧИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ?

У статті розглянуто особливості кризи української сім'ї в умовах становлення інформаційного суспільства. Зроблено висновки про те, що сучасна сім'я, долаючи проблеми і труднощі, модернізується.

Ключові слова: Інтернет, інформаційна цивілізація, комп'ютер, сім'я, брак, діти.

Постановка проблеми. У економіці, соціальному житті, культурі багатьох країн світу почали проявлятися риси нового інформаційного суспільства. На жаль, набуваючи нових якостей, соціум не втратив старих негативних явищ: не послаблюються глобальні проблеми сучасності, поширюються й удосконалюються різноманітні форми насильства – тероризм, злочинність, збройні конфлікти та ін. Виходячи із розуміння унікальної еволюційної ролі родини в суспільстві та важливості збереження традиційного інституту сім'ї, велику тривогу у вчених, громадських діячів, громадян України та багатьох країн світу викликає так звана криза сім'ї.

Існують дві основні наукові парадигми, у межах яких досліджуються зміни в шлюбно-сімейній сфері: "кризова", яку підтримують послідовники фамілізму, і "модернізаційна", яку відстоюють представники "постмодерністської демографії". Перші із зазначених учених оцінюють останні зміни в сімейній сфері як тотальну кризу сім'ї і навіть попереджають про можливість зникнення сімейного способу життя [16].

Послідовники модернізації відзначають такі позитивні зміни в сімейних відносинах, як перехід від патріархальної сім'ї з пануванням чоловіка з економічною залежністю від нього інших членів сім'ї до родини егалітарної, коли чоловіки й жінки мають або рівні права та можливості або будують свої відносини на принципах партнерства [18]. Підкреслюється також важливість переходу від традицій нерегульованої народжуваності та багатодітності до планування сім'ї. Це твердження ґрунтується на демократичній ідеології пріоритету інтересів індивіда над інтересами сім'ї та держави, парадигмі загальнолюдських цінностей, концепції прав і свобод людини.

Дискусії між представниками цих наукових шкіл загострюються, до обговорення залучаються представники громадськості, які все частіше ставлять запитання "Чи буде поглиблюватися криза сім'ї і чи не призведе вона до ліквідації інституту сімейних відносин?".

Аналіз досліджень. Дослідження цієї проблеми представлено значною кількістю праць і статей. Глибокий аналіз проблем технократичної цивілізації міститься в роботах Е. Фромма, інформаційного суспільства – у працях М. Кастельса, І. Валерстайна, С. Грофа, Е. Ласло, П. Рассела, О.Тоффлера, В. Іноземцева, українських учених В. Андрущенко, В. Беха, В. Кременя та ін. Аналізу кризи сучасної сім'ї присвячено праці В.Галецького, О.Малишевої, Ю.Федотової, Н. Хагурової, В.Чечета, А.Мітрікаса та ін. Про проблеми української сім'ї

пишуть О. Кляпек, Е. Ліонова, В. Коломерчук, С. Аксьонова, В. Балківська, Д. Касьянова, О. Коломієць та ін. Досліджень в Україні про вплив ІТ-технологій на сім'ю, шлюб, свідомість дітей і батьків небагато.

Мета дослідження – розкриття сучасного стану кризи родини, тенденцій і можливостей його поглиблення в умовах подальшого розвитку інформаційної цивілізації.

Виклад основного матеріалу. Багато сучасних реалій викликають тривогу у вчених, громадських діячів, громадян багатьох країн світу та України. Однією з найактуальніших є криза сім'ї. Для того, щоб краще розуміти, про що йде мова, розглянемо трактування терміна "криза". Кризу (від давньогрецького κρίσις – рішення, поворотний пункт) розуміють як переверт, період перехідного стану, перелом, стан, за якого наявні засоби досягнення цілей стають неадекватними, у результаті чого виникають непередбачувані ситуації. Криза проявляє приховані конфлікти, диспропорції і протиріччя. У статті М. Каца "Сучасна українська сім'я: криза чи модернізація?" [9] зроблено спробу узагальнити погляди дослідників і дати визначення поняття "криза сім'ї". Криза сім'ї – це ціннісний конфлікт особистості й суспільства щодо народження та соціалізації дітей, що виявляється в невиконанні репродуктивної та соціалізаційної функцій сім'ї та супроводжується ослабленням сім'ї як союзу родичів, союзу батьків і дітей, союзу подружжя. Іншими словами, криза сім'ї – це послаблення триєдності спорідненості – батьківства – шлюбу – через зникнення сімейного виробництва, спільної діяльності батьків і дітей. Якщо розглядати конкретні риси цього явища, то під сімейною кризою розуміють перехід від дітоцентричного до подружнього типу сім'ї, зростання фактичних сімей, у яких подружжя живе без реєстрації шлюбу, збільшення кількості неповних сімей, у яких дітей виховують в основному одинокі матері, зростання розлучень, зменшення народжуваності та скорочення появ багатодітних сімей, законодавче визнання в низці країн Західної Європи, США одностатевих шлюбів. Усе це підтверджено фактичним матеріалом. Так, нині в Україні 90% населення країни проживає у складі родин, із них 6,9 млн. мають дітей до 18 років. Однією із традиційних функцій сім'ї є репродуктивна (народження дітей). Про те, як реалізується ця функція сім'ї, яке має значення для продовження роду, йдуть серйозні дискусії. Численні публікації у світовій пресі із проблем демографії ще зовсім недавно вказували на загрозу перенаселення планети. І для цього були певні підстави. Проміжок часу, за який черговий мільярд людей з'являвся на Землі, скорочувався: 1-й млрд. був зафіксований у 1804 році; 2-й млрд. – за 123 роки в 1927; 3-й млрд. – за 33 роки в 1960; 4-й млрд. – за 14 років у 1974; 5-й млрд. – за 13 років у 1987; 6-й млрд. – за 12 років у 1999 році, 7-й млрд. – за 13 років у 2012 [8]. Однак на початку XXI століття становище почало змінюватися. Загострення несприятливої екологічної ситуації, збільшення кількості різних природних катастроф, військових конфліктів, епідемій, поява хвороб, політика деяких держав щодо стримування народжуваності, зміна ставлення жителів розвинених країн до проблеми дітонародження – усе це негативно позначилося на темпах народжуваності. Розмови про перенаселення планети завершилися. Нові макропрогнози такі: динаміка річного приросту населення до 2050 року скоротиться в 2,65 рази. До цього часу чисельність жителів на нашій планеті може збільшитися до 9,298 млрд. [8]. Це відбудеться в тому випадку, якщо не будуть загублені темпи приросту населення у країнах Азії, Африки та Латинської Америки.

Цікаві тенденції в зазначеному контексті спостерігаються у країнах пострадянського простору. За рівнем економічного розвитку їх можна прирівняти до країн Азії та Африки, у яких відбувається демографічний бум, а щодо зниження приросту населення – до європейських держав. Ще зовсім недавно, 1991 року, в Україні проживало 52 млн. чоловік. Під гучні тривалі розмови про реформи, підвищення матеріального добробуту населення, зміцнення сім'ї, підвищення якості навчання й виховання дітей не помітили, як крива приросту населення поповзла вниз і на 1 травня 2013 року кількість жителів склала вже 45,495 млн. осіб [4]. Станом на травень 2013 року постійне населення України зменшилося приблизно на 6,5 мільйони порівняно із 1991 роком, що близько до чисельності населення

таких держав, як Данія, Грузія, Фінляндія, Норвегія. Таким чином, за оцінками ООН, тенденція зниження приросту буде продовжуватися і призведе до того, що населення України досягне до 2050 року 33 млн. осіб (за оцінкою українських фахівців – 36 млн. жителів) [7]. Аналіз ситуації дозволяє зробити висновок, що в Україні нині відсутня стратегія вирішення цього актуального питання, утрачаються традиції багатодітності, існує досить низька культура регуляції народжуваності, немає комплексного підходу до інформаційного забезпечення цієї проблеми, слабо враховується національний характер українців.

Одним із показників кризи сім'ї в Україні стала проблема зменшення кількості багатодітних сімей та низької народжуваності. Відповідно до Закону України "Про охорону дитинства" багатодітною родиною прийнято вважати таку, у якій чоловік і жінка на певний момент часу перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі та виховують троє і більше дітей. Так само багатодітною буде вважатися сім'я, у якій проживає один батько (або одна мати), який або яка самостійно виховує трьох і більше дітей. За даними Міністерства молоді, сім'ї та спорту в 2013 році 70% українських сімей мали одну дитину, 24,5% – двох і 3,7% – трьох. Незважаючи на невелике збільшення кількості українських багатодітних сімей за останні роки (на 0,8%), проблема залишається досить серйозною [17]. Дуже багато пар обмежуються однією дитиною ще й тому, що не впевнені в міцності свого шлюбу. Дослідники відзначають поступове зростання частки свідомо бездітних сімей (47,7%), що викликає стурбованість у суспільстві. Життєву позицію таких сімей соціологи визначили як "подвійний дохід без дітей" ("Double Income No Kids" – "DINK").

Про масштаби кризи батьківства в Україні свідчать дані офіційної статистики про динаміку зареєстрованих шлюбів і розлучень. У більшості країн Європи питома вага розлучень відносно укладених шлюбів помітно зросла, зокрема в Латвії, Естонії, Литві, Фінляндії, Швеції, Данії [12]. Україна за кількістю розлучень на 1000 осіб населення посіла в 2012 році третє місце в Європі після Росії та Білорусії. Співвідношення розлучень і зареєстрованих шлюбів в Україні 2012 року склало 61%; при цьому в західних регіонах пари розлучаються удвічі рідше, ніж на сході країни [10].

Варто зазначити, що розлучення для дитини є стресом, який може привести до антисоціальної поведінки, конфліктів з одним із батьків, бажання швидше подорослішати в умовах ослабленого батьківського контролю. Дослідження показали, що пережите дитиною розлучення більшою мірою впливає на її поведінку, ніж навіть смерть батька або зростання з народження з однією матір'ю. Крім того, експертами відзначено, що діти, які пережили розлучення, гірше навчаються у школі, раніше починають сексуальне життя та частіше народжують дітей поза партнерського союзу, одружуються в більш молодому віці та швидше розлучаються в результаті раніше сформованих негативних уявлень про сімейне життя. Ситуація, що створилася, пояснюється як економічними проблемами, напруженими відносинами між розведеними батьками, так і фактом проживання в неповній сім'ї. Реальна практика така, що в нашій країні 58% жінок і 42% чоловіків у той чи інший час замислювалися про розлучення. Аналіз ситуації дозволяє зробити висновок, що в Україні нині "криза батьківства" триває, відсутня державна стратегія зменшення кількості неповних сімей, розлучень, підвищення культури регуляції народжуваності.

Широке поширення отримав фактичний шлюб: 10-12% пар офіційно не реєструють подружні відносини, в основному це молодь до 35 років [15]. Феномен зменшення офіційних шлюбів призводить до зростання кількості дітей, народжених поза шлюбом. Їх відсоток збільшився за два десятиліття, починаючи з 1990 року, у два рази і склав більше 20%, тобто такою є кожна п'ята дитина. Характерно, що наявність дітей перестала бути стримувальним фактором у розлученнях – до 50% шлюбнорозлучних процесів припадає на сім'ї з дітьми [18].

Нині наявна велика кількість визначень неповної сім'ї, але всі вони зводяться зрештою до такого: відсутності одного з батьків. Неповні сім'ї традиційно виникають у результаті смерті одного з подружжя, розлучення, позашлюбної народжуваності. Сьогодні кількість

неповних сімей в Україні становить шосту частину від загальної кількості. На 95% ці сім'ї складаються з одиноких мам і дітей [5].

Однією із причин збільшення кількості неповних сімей є зростання смертності українських чоловіків. Основними причинами їх передчасної смертності стали такі: стрес через нездатність пристосуватися до швидких соціально-економічних трансформацій кінця минулого століття і втрата звичного соціального та професійного престижу; перебування сильної статі на керівних посадах з високим рівнем стресу й відповідальності (за державу, підприємство, фірму тощо) також підвищує ризик передчасно померти, насамперед від серцево-судинних хвороб; біологічні фактори, які підсилюють низку соціальних: традиційно чоловіки переважають у професіях, пов'язаних із небезпекою для життя та здоров'я (військові, міліція, пожежники, рятувальники і т.д.) і шкідливими умовами виробництва. Українські чоловіки майже вп'ятеро разів частіше за своїх ровесників з ЄС гинуть унаслідок неприродних причин.

У перехідний період в українському суспільстві з'явилися кілька різних моделей сім'ї. Цей феномен пов'язаний із глибокими соціальними змінами, що мають глобальні й національні характеристики та виражаються у зміні ціннісних парадигм. Традиційна парадигма замінюється інноваційною, особистісно орієнтованою, децентралістською, спрямованою на саморозвиток і автономію особистості в питаннях вибору стратегії поведінки. Варіативність, плюралізм типів сімей показує, що повсюдно відбувається процес розмивання стандартної системи сімейно-шлюбних поведінкових норм, сутності сімейних ролей, але разом із тим індивід привчається самостійно вибирати для себе межі буття, сформовані культурою, відокремлювати цінне, вироблене й перевірене від імітації, підробленого, а інколи й руйнівного. У цій ситуації родина з її потенційною стабільністю, традиційністю і навіть деякою консервативністю стає привабливою і значущою. Про важливість сім'ї як цінності в людському житті можна судити з того, яку позицію вона займає у пріоритетах людини. У ході соціологічного опитування, проведеного інститутом Горшеніна в 2011 році, значення сім'ї для українців було досить високим: 83,2% визначили її як головного носія моральних цінностей, що на 9,2% більше ніж у 2007. Це цілком можливо порівняти з середніми європейськими показниками – 84% [12].

Головним протиріччям інформаційної цивілізації є відставання духовно-етичного розвитку культури суспільства від швидко зростаючих темпів НТП. Е. Фромм на початку 70-х років минулого століття писав про появу "кібернетичної" людини, позбавленої почуттів та емоцій. Для такої розумової особистості морально-естетичні реалії залишаються закритими, вона здатна маніпулювати тільки зовнішнім світом, не проникаючи у глибини культури, не маючи гуманістичного розуміння реальності. Природно, це є однією з важливих причин кризи сім'ї та безпосередньо впливає на процеси, що відбуваються в ній. У 2014 році Маріо Льоса так охарактеризував сучасне суспільство: "Нинішня цивілізація настільки корумпована, настільки низько впала, що в ній не залишається місця законності й людським цінностям. Ідеї нічого собою не представляють, якщо ґрунтуються на чистому прагматизмі. Голий прагматизм народжує чудовиськ. Людство зараз з легкістю відмовляється від традиційної літератури, демократії, критичного духу, ідеї боротьби зі злом" [11].

Люди, залежні від технічних систем життєзабезпечення, підпорядковані техногенним ритмам, змушені вбудовуватися в технологічні процеси, усе рідше помічають красу навколишнього світу, виявляють співчуття, співпереживання громадянам, членам сім'ї, приділяють увагу дітям. Емоційні контакти між людьми послабшали. Стандартизація товарів і послуг, однаковість професійних навичок і прийомів призводять до уніфікації духовного життя людей: електронні ЗМІ поширюють серед населення принципи, цінності, стереотипи "масової культури". Статистика підтверджує паралельність розвитку НТП та біологічної деградації людини, яка не може не позначатися на сучасній сім'ї. Майже кожен її член знайомий із хімічними й хірургічними методами лікування. Відзначаються чинники, які посилюють ймовірність генетичних трансформацій: зростання радіаційного фону,

забруднення навколишнього середовища, зміна складу харчування за рахунок хімічних добавок, поширення алкоголізму, наркоманії, суїцидів. За зростанням усіх із перерахованих недуг Україна (за даними ВООЗ) займає місце в першій десятці країн світу або Європи.

Усі вказані негативні явища беруть початок у сім'ї. Причини їх різноманітні: психологічні проблеми, пов'язані з необхідністю освоювати все нові інформаційні технології; утрата роботи багатьма членами сім'ї, невпевненість у завтрашньому дні. Професії в галузі сучасних технологій засвоює молодь, а старші покоління перебувають під загрозою втрати робочих місць, знижується їх соціальна значимість. Усе це впливає на свідомість членів сучасної української родини, призводить до посилення насильства, алкоголізму, наркоманії, суїцидів.

Розширилися можливості знайомств і підтримання стосунків за допомогою мережі Інтернет; дехто проводить у режимі "on-line" церемонію одруження. Усе частіше надмірне захоплення кібер-сексом стає основою новітніх психічних розладів. Те, що деякі комп'ютерні фанати втратили здатність жити в реальному світі й налагоджувати відносини з людьми, уже не дивує. Кібер-зради є приводом для шлюборозлучних процесів, що нещодавно почалися у Великобританії і США, хоча в цілому позашлюбні інтимні стосунки сприймаються набагато спокійніше, ніж на початку сексуальної революції. У США кожна 20-а заміжня жінка вважається "комп'ютерної вдовою", чоловік якої весь вільний час проводить біля ноутбука, 3% європейців віддають перевагу віртуальним шлюбом [6], у кількох країнах світу, зокрема й в Україні, однією із причин розлучень усе частіше називають "віртуальну зраду" [2].

Наступною важливою особливістю пережитого часу є поява сімей, які можна умовно назвати "family interneticus". Мова йде про покоління, яке виросло після появи комп'ютера та Інтернету. Це молоді люди, багатьом із яких віртуальний світ довгий час був ближчим від реального (віртуальний світ або віртуальна реальність – створена комп'ютерними методами модель реального світу й сенсорного досвіду в ньому). У цьому світі вони відчували себе захищеними. У результаті Інтернет, комп'ютерні ігри стали для багатьох з них ближчими від батьків та інших рідних. Психологи говорять про неможливість або відсутність у частини молодих людей бажання адаптуватися в повсякденність [1]. Інтернет із засобу відволікання від сумнівів і переживань поступово перетворився для них у ціль, став стилем життя, замінив інші види активності. Він настільки поглинув їх час, сили, емоції, що частина з них виявилася нездатною підтримувати рівновагу в житті, включатися до інших форм діяльності, отримувати задоволення від спілкування з людьми, проявляти симпатію, емоційну підтримку навіть відносно членів своєї родини.

Інша частина молодих людей, народжених після 1990 року, що не уявляють своє життя без комп'ютера та Інтернету, знайшла собі подібних. Вони одружилися і утворили "family interneticus". Наскільки буде міцною така сім'я, відповісти сьогодні непросто: усе буде залежати від того, чи виникнуть у цих людей почуття та емоції. Якщо цього не відбудеться, то ці сім'ї перетворяться на сім'ї "кіборгів", члени яких більше люблять комп'ютер, смартфон, Інтернет, ніж один одного.

Захоплення електронними ЗМІ, комп'ютерними технологіями стає в Україні масовим. Проте значна кількість батьків не знає або не розуміє, що неконтрольована інформація, яку отримують їхні діти з мережі, має надзвичайну силу навіювання й наслідування. У результаті живе, людське спілкування членів сім'ї поступається місцем взаємодії з комп'ютером. ІКТ з допомогою оптичних ефектів трансформує дитячу картину світу у віртуальну реальність, нерідко змінюючи свідомість дитини, формуючи нові етичні норми. Наситивши свою фантазію комп'ютерними образами, діти починають лякатися темряви, скаржаться на жахливі сни, не хочуть залишатися на самоті. Деякі психологи вважають, що головна причина комп'ютерної залежності – брак уваги до дитини батьків, які все рідше спілкуються з підлітками та молоддю. Заклопотані вирішенням повсякденних проблем, вони не знаходять часу для спільного проведення дозвілля. Основними темами розмов із дітьми є їх поведінка, результати навчання у школі та виконання доручень батьків. Дослідження показують, що

більшості батьків не вистачає педагогічної культури для спілкування, знань із педагогіки і психології, вони часто не знають, про що і як розмовляти з дитиною [13]. Дітям часто не вистачає емоційної підтримки батьків. І тут на "допомогу" родині знову приходять комп'ютер та Інтернет. Значна частина молодих людей постійно спілкується за допомогою Chat-a – багатовимірною спілкування в Інтернеті в режимі "он-лайн". Цим в Україні займаються майже 50% підлітків. У ході такого спілкування в багатьох із них з'являється феномен "уявного друга". Це відбувається в ситуації, коли в дитини немає реальних друзів, можливостей для потаємного спілкування, відсутній постійний контакт із батьками.

Використання новітніх технічних засобів, Інтернету членами величезної кількості родин нерідко призводить до непередбачуваності наслідків. Діти отримують доступ до так званих контентних (не призначених) для них матеріалів, які містять приклади насильства й агресивної поведінки, еротичну та порнографію, нецензурну лексику, інформацію, що розпалює расову ненависть, пропаганду анорексії і булімії, суїциду, азартних ігор, наркотичних речовин, релігійних сект, неетичної реклами, структурованої і недостовірної інформації. Статистичні дані свідчать, що 9 з 10 дітей у віці від 8 до 15 років знайомляться з порнографією в Мережі; 17% регулярно зазирають у заборонені сайти; приблизно 5,5% готові використовувати побачене [14].

Таким чином, в умовах переходу до інформаційної цивілізації криза сім'ї набуває нових рис. З одного боку, сімейні традиції вступають у протиріччя з прагненнями "багатовимірної людини", часом перешкоджаючи її самореалізації. З іншого, деякі сім'ї не витримують навантажень, пов'язаних із функцією накопичення "людського капіталу". Зростають витрати на самовдосконалення, освіту й виховання дітей, що потребує збільшення заробітків, а необхідність більше заробляти відволікає людей від домашніх справ. Виникає проблема вибору. Дехто вирішує його, руйнуючи сім'ю. Усе це доповнюється складнощами політичної, економічної, соціальної ситуації як на рівні окремої країни, так і всього світу, посилюється глобалізацією. Необхідність витримувати конкуренцію, невід'ємну складову інформаційного суспільства, величезні потоки інформації, що обрушується на людину, прискорення темпів змін також посилюють стреси, що призводять до депресії.

Висновки. Варто зазначити, що сьогодні значна кількість членів суспільства усвідомила, що світ і психіка керуються не тільки еротикою, що чуттєвість, сексуальність не замінять і не скасовують потреби в любові, у психологічній інтимності, які припускають тривалий союз не тільки тіла, а й душі. Традиційні старовинні романтичні ідеали ніжності, вірності, любові стали знову усвідомлюватися як неминущі цінності. Повернулося або повертається розуміння традиційних цінностей шлюбу. Як показали численні дослідження, людські почуття формуються під впливом соціальних норм і правил. Отже, нині сім'я швидше перебуває у процесі трансформації, ніж у стані занепаду. Вона пройшла тривалий шлях розвитку та адаптації до всіляких умов існування, відрізняється гнучкістю і стійкістю. Одні функції сім'ї під впливом об'єктивних умов зникають, інші – зберігаються, треті – тільки з'являються. Так, монополія сім'ї на регулювання інтимних відносин дорослих, дітонародження і догляд за маленькими дітьми збережеться і в майбутньому. Проте відбудеться частковий занепад навіть цих порівняно стійких функцій. Функція відтворення, притаманна родині, здійснюватиметься й незаміжними жінками. Функція соціалізації реалізується не тільки сім'єю, а й іншими інститутами (дошкільними та загальноосвітніми навчальними закладами тощо). Дружнє відношення й емоційну підтримку можна знайти не тільки в сім'ї. Однак родина займає та буде займати основне місце серед інших соціальних структур, що керують відтворенням, соціалізацією і регулюванням інтимних взаємин. Думки про її зникнення свідчать швидше про тривогу дослідників, а не про реальність майбутнього. Зрештою, думка більш 80% європейців і українців про неминущу цінність сім'ї говорять про її життєздатність.

Список використаних джерел

1. Абраменкова В. Ребенок в "заэкране". Кромешный мир компьютерных игр / В.Абраменкова. – М. : Лепта Книга, 2009. – 112 с.
2. Андреев И. Интернет как прелюдия информационной цивилизации [Электронный ресурс] / И. Андреев. – Режим доступа : http://iph.ras.ruuplfile/root/biblio/chel/ch_5/15.pdf.
3. Галецкий В. Встретит ли институт семьи 22 век / В. Галецкий // Дружба народов. – 2005. – №6. – С. 169–187.
4. Демографічна ситуація в Україні у січні 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2014/dem0114.pdf.
5. Законы выживания неполной семьи [Электронный ресурс] // Зеркало недели. – Режим доступа : http://gazeta.zn.ua/SOCIETY/zakony_vyzhivaniya_nepolnoy_semi.html.
6. Исакова Т.А. Интернет-зависимость как новый феномен современного мира : сущность и проблемы / Т.А.Исакова – К. : Институт стратегических исследований, 2011. – 47 с.
7. Каждая шестая семья в Украине – неполная [Электронный ресурс] // Фокус.ua. – Режим доступа : <http://focus.ua/society/118641/>.
8. Капица С.П. Гиперболический путь человечества. Через демографическую революцию к обществам знаний / С.П.Капица. – М. : Издательский Дом ТОНЧУ, 2009. – 128 с.
9. Кац М.Н. Современная украинская семья : кризис или модернизация? [Электронный ресурс] / М.Н.Кац // Вопросы духовной культуры. Философские науки. – Режим доступа : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65029/37-ac.pdf?sequence=1>.
10. Лионова Е. Топ-5 причин разводов в украинских семьях [Электронный ресурс] / Е. Лионова. – Режим доступа : <http://www.bagnet.org/news/raitings/219780>.
11. Льюис Марио Варгас. В нынешней цивилизации не остается места человеческим ценностям [Электронный ресурс] / Варгас Льюис Марио. – Режим доступа : <http://fakty.ua/191067-mario-vargas-losa-v-nyneshnej-civilizacii-ne-ostaetsya-mestachelovecheskim-cennostya>.
12. Митрикас А. Семья как ценность : состояние и перспективы изменений ценностного выбора в странах Европы [Электронный ресурс] / А. Митрикас // Демоскоп weekly. – 2006. – № 229–230. – 1–22 января. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2006/0229/analit01.php>.
13. Палкин В.А. Семья в условиях информационного общества / В.А. Палкин // Імідж сучасного педагога. – 2014. – №6. – С. 49–52.
14. Сайт уполномоченного по правам ребенка в Белгородской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://beldeti.ru/articles/249.html>.
15. Слюсарь Л.И. Украинская семья в условиях глобализации. Демографическое развитие : вызовы глобализации (Седьмые Валентеевские чтения) : материалы Международной конференции (Москва, Россия, 15–17 ноября 2012 г.) / под ред. В.А. Ионцева, Н.В. Зверевой, Г.Е. Ананьевой, В.П. Тышкевич. – М. : МАКС Пресс, 2012. – С. 474–479.
16. Сорокин П. А. Кризис современной семьи (социологический очерк) / П. А. Сорокин // Вестник МГУ. – 1997. – № 3. – С. 65–79.
17. Украинцы ценят семью, но не спешат становится многодетными [Электронный ресурс] // Комментарии. – Режим доступа : <http://comments.ua/life/211467-ukraintsi-tsenyat-semyu.html>.
18. Федотова Ю.В. Проблема понимания кризиса семьи / Ю.В. Федотова // Социологические исследования. – 2003. – N11. – С. 137–141.

Палкин, В.А. Кризис украинской семьи – шаги к исчезновению семьи или к ее модернизации?

В статье рассмотрены особенности кризиса украинской семьи в условиях становления информационного общества.

Доказано, что семья как социальный институт прошла значительный путь развития и адаптации, поэтому характеризуется гибкостью и стойкостью. Некоторые ее функции семьи по объективных причинах исчезают, другие – сохраняются. В будущем сохранится монополия семьи на регулирование интимных отношений взрослых, деторождение и присмотр за маленькими детьми. В то же время функция воссоздания как признак семьи, будет совершаться и незамужними женщинами. Функции социализации реализуются не только в семье, но и другими институтами (учебные заведения), но дружеское отношение и эмоциональную поддержку обеспечивает прежде всего семья.

Сделаны выводы о том, что современная семья, преодолевая проблемы и трудности, идет по пути модернизации.

Ключевые слова: Интернет, информационная цивилизация, компьютер, семья, брак, дети.

Palkin, V.A. Crisis of the Ukrainian Family – Steps to the Disappearance of the Family or Upgrade?

In the article the features of crisis of Ukrainian family are considered in the conditions of becoming of informative society. Drawn conclusion that modern family, overcoming problems and difficulties, goes on the way of modernization.

Key words: the Internet, informative civilization, computer, family, marriage, children.